

‘Burgerschapsvisie moet voelbaar zijn in het dagelijks leven op school’

Doen we wel genoeg en is het allemaal volgens de regeltjes? Bij burgerschapsonderwijs denken we al snel aan wettelijke eisen, maar kijken we soms over het belangrijkste onderwerp heen. Dat wil zeggen: we vergeten het gesprek over de eigen identiteit en visie. Voor veel scholen blijkt dat een uitdaging, merken Miriam Spierings en Mark Bos van het Expertisepunt Burgerschap. Als adviseurs bieden ze onder andere begeleiding aan scholen die een herstelopdracht krijgen van de Onderwijsinspectie. Welke tips hebben zij?

Tekst

Marco van den Berg

Over goed of fout praat je eigenlijk niet bij een visie op burgerschapsonderwijs, verduidelijkt Spierings. “Je streeft vooral naar een zichtbare en herkenbare visie die aansluit op de unieke kenmerken van de school en de leerlingen. Vaak zien we dat scholen wel een visie formuleren, maar dat die te algemeen is.” In dat geval kan de Onderwijsinspectie een herstelopdracht opleggen. “Hiermee wordt de school verplicht om een specifiek en doelgericht plan te maken, dat meer in samenhang is met de identiteit en visie binnen de school.”

Scholen staan soms onder flinke druk als ze een herstelopdracht krijgen, weet Bos. “Het voelt alsof ze onder een vergrootglas liggen. Onze rol is om die spanning wat te verminderen en hen te helpen om deze opdracht te zien als een kans om echt iets moois neer te zetten.” Een bekende valkuil is de omvang van een plan, legt hij uit. “Soms zien we dertig pagina’s of meer waarin scholen bijna alles willen aanpakken. Maar dat maakt het juist moeilijk om een heldere en herkenbare koers te houden.”

Miriam Spierings

Over goed of fout praat je eigenlijk niet bij een visie op burgerschapsonderwijs

Een minder omvangrijk, maar goed doordacht plan is meestal veel sterker. Het gaat om focus, legt Bos uit. “Kijk wat voor jouw school en jouw leerlingen de belangrijkste thema’s zijn en werk daar gericht aan.” Dat zorgt ook voor meer draagvlak en vergroot de kans van slagen. “Het gaat pas werken als het plan door iedereen op school wordt herkend en begrepen.” Spierings knikt instemmend: “Soms vraag ik of ze de naam van de school even willen afplakken en het plan nogmaals willen lezen. Zouden ze dan nog steeds zien dat het over hun school gaat? Als het antwoord nee is, weten ze dat er werk aan de winkel is.”

Mark Bos

Juist door te kiezen wat voor jouw school het belangrijkste is, creëer je een werkbare basis

Van visie naar doelen

Ook het vertalen van de visie naar concrete doelen en activiteiten is een uitdaging. “Je ziet vaak dat scholen zich overladen met doelen omdat ze het graag goed willen doen. Ze benoemen vervolgens elk aspect dat binnen burgerschap zou kunnen vallen”, zegt Spierings. “Maar dat maakt het onoverzichtelijk en moeilijk uitvoerbaar. We raden scholen aan om heel gericht een paar kernwaarden of doelen te formuleren die echt prioriteit hebben. Maximaal vijf, bijvoorbeeld.” Je hoeft niet alles in één keer perfect te doen, weet Bos. “Juist door te kiezen wat voor jouw school het belangrijkste is, creëer je een werkbare basis. Je zet een koers uit, beschrijft de stappen die je gaat zetten en zo ga je op een realistische manier aan de slag.”

Als adviseurs hebben ze vooral een stimulerende rol. “Onze taak is om scholen aan het denken te zetten over wat burgerschap voor hen betekent”, zegt Bos. “We begeleiden ze gedurende een kortlopend traject. Meestal is dat genoeg om hen verder te helpen. Vaak beginnen we met een gesprek met de schoolleiding. Daarnaast helpen we ook bij het activeren en motiveren van het team, zodat iedereen weer met vertrouwen verder kan.”

De aanleiding voor een herstelopdracht is vaak het ontbreken van een koppeling met de eigen identiteit en de specifieke kenmerken van de leerlingenpopulatie, vertelt Spierings. “Als die basis er niet is, wordt het moeilijk om tot een samenhangend en praktisch uitvoerbaar plan te komen. Je moet dus eerst als team met elkaar in gesprek; hoe denken we bijvoorbeeld zelf over onderwerpen als inclusie en diversiteit?” Als je die thema’s met elkaar bespreekt, merk je vanzelf waar de overlap zit, weet

ze. “Dat is het vertrekpunt om een aantal doelen te formuleren.”

Uiteindelijk komen alle scholen uit op dezelfde kernvragen, weet Bos. *Wie zijn wij en waar staan wij voor?* Een herstelopdracht is dus ook een kans om jezelf die vragen te stellen en concreet te maken wat burgerschapsonderwijs betekent voor jouw school, zegt Bos. “Stel jezelf de vraag wat je leerlingen echt nodig hebben om actief en betrokken burgers te worden.” Durf ook te kiezen en wees selectief, vult Spierings aan. “Drie sterke kernwaarden die echt door het team gedragen worden, zijn veel effectiever dan een ellenlange lijst. Dus stel prioriteiten.”

Naast de kortdurende begeleiding door adviseurs, biedt het Expertisepunt Burgerschap op de website ook andere hulpmiddelen. Denk bijvoorbeeld aan een handig lijstje met IJkpunten en de mogelijkheid van een quickscan. “Deze tools helpen scholen om een eerste stap te zetten in hun herstelopdracht en kunnen sowieso inspiratie bieden om het burgerschapsonderwijs levendig en aansprekend te houden”, zegt Bos. Spierings is het daar volmondig mee eens: “We hopen dat scholen aan het eind van het traject trots kunnen zeggen dat hun burgerschapsvisie niet alleen op papier staat, maar ook echt voelbaar is in het dagelijks leven op school.”

Meer weten over de Quickscan en IJkpunten? Scan de QR-code voor meer informatie en neem een kijkje.

Eye-opener voor De Bundertjes

Is zo'n herstelopdracht vervelend voor een school? Juist niet, vond Paul Rutten. Hij is directeur van basisschool De Bundertjes in Helmond en omschrijft de opdracht als 'een gigantische eye-opener' voor hem en het team. Hoe gingen zij te werk?

Het mag duidelijk zijn: ook bij De Bundertjes krijgt burgerschap op allerlei manieren aandacht binnen het dagelijkse onderwijs. Zowel bewust als onbewust. Wel ontbrak er een duidelijke, samenhangende structuur tussen al die activiteiten en lesonderdelen, vertelt Rutten. "Door de herstelopdracht merkten we dat we juist al heel veel deden, maar te weinig doelgericht op de doelgroep binnen school."

De Bundertjes telt bijna 350 leerlingen en staat in Helmond-Noord, in wat je vroeger een 'arbeiderswijk' zou noemen, zegt Rutten. "Het is een wijk met een mix van culturen, maar iets minder multicultureel dan de omliggende buurten."

De school kreeg de herstelopdracht om de visie op burgerschapsonderwijs nog wat verder aan te scherpen en concreter te maken, vertelt Rutten. Het team kreeg daarbij hulp van adviseur Mark Bos van het Expertisepunt Burgerschap. "Samen met Mark Bos hebben we een aantal specifieke doelen geformuleerd. Die gaan we nu monitoren en kunnen we straks verantwoorden." Die duidelijke lijn helpt om de doelen daadwerkelijk te behalen.

De hoofddoelen zijn voor onder- en bovenbouw naar subdoelen vertaald. "Daarmee laten we het burgerschapsonderwijs beter aansluiten bij de ontwikkelingsfasen van de leerlingen", legt Rutten uit. "Dus we hebben lijnen uitgezet voor groep 1 tot en met 3, 4 tot en met 6 en groep 7, 8. Daarin hebben we beschreven wat deze leerlingen weten en kunnen aan het einde van groep 3, 6 en 8. Op die manier beheersen ze aan het einde van de basisschool het hoofddoel."

Zo heeft bijvoorbeeld het thema inclusiviteit veel meer nadruk gekregen binnen de nieuwe aanpak. "Een van de doelen is om leerlingen te leren dat iedereen zijn mening mag geven, maar dat je ook moet luisteren naar anderen. We willen heel nadrukkelijk de leerlingen leren respect te

We willen heel nadrukkelijk de leerlingen leren respect te hebben voor verschillen in godsdienst en levensovertuiging

hebben voor verschillen in godsdienst en levensovertuiging. Maar ook in politieke voorkeur, afkomst, gender of beperking."

Aan het einde van dat traject heeft adviseur Bos nog een laatste blik op alle uitkomsten geworpen, legt Rutten uit. "Wij hebben de opdracht vooral aangevlogen als een kans om burgerschap meer inzichtelijk te maken. We zien daardoor veel beter wat we al doen en ook waar we nog aan willen werken. Bij dat laatste moet je in ons geval vooral denken aan thema's als diversiteit en inclusie.")

Meer weten over de burgerschap adviseurs? Scan de QR-code .